

דער יידישער טעם-טעם

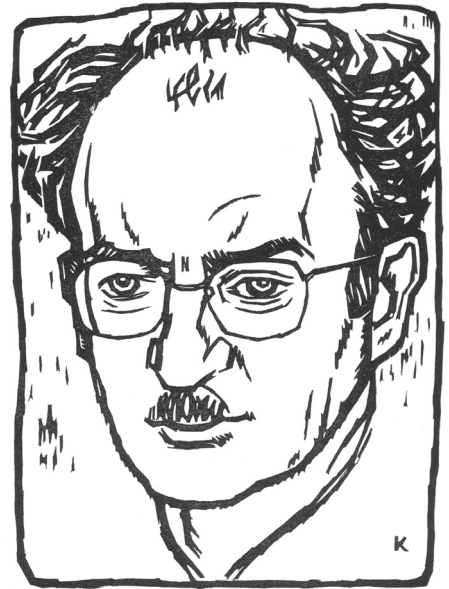
אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

אַ פּובליקאַציע
פֿון דעם פֿאַריזער
ייִדיש-צענטער –
מעדעם-ביבליאָטעק

ניסן תש"ע/אַפריל 2010

יָאָר 15, נומער 4 (74)

לזכר אברהם סוצקעווער² (1913–2010)

פֿאַרטרעט פֿון סוצקעווער דורך
אַרטור קאַליניק D.R.

אַ בינטל פֿימסנהאַלץ¹ פֿון מרים טרין

דעם 20סטן יאנואַר 2010 איז געשטאָרבן איינער פֿון די גרעסטע ייִדישע פּאַעטן, אַבֿרהם סוצקעווער. אַ געבוירענער אין דער ליטע, איז ער געווען איינער פֿון דער גרופּע יונג ווילנע אין די יאָרן 1930. ער האָט איבערגעלעבט דעם חורבן³ אין ווילנער געטאָ און דערנאָך ווי אַ פֿאַרטיזאַן אין די וועלדער. וועגן יענע יאָרן האָט ער אַ סך געשריבן – אין פּראָזע און פּאַעזיע – צווישן אַנדערע ווערק: ווילנער געטאָ און געהיימסטיאָט אין 1947 האָט ער זיך באַזעצט אין ישראל⁴, וווּ ער האָט ווײַטער געשריבן אין ייִדיש און אַרויסגעגעבן פֿון 1949 ביז 1995 די גאַלדעצע קייט, דעם וויכטיקסטן ליטעראַרישן זשורנאַל אויף ייִדיש נאָך דער מלחמה⁵. מער וועגן זײַן לעבן קענט איר געפֿינען אינעם טעם-טעם נומער 22 (וואָס איז דאָ אויף אינטערנעץ). מרים⁶ טרין האָט אונדז צוגעשיקט פֿון ירושלים⁷ אַ פּערזענלעכע אַפּשאַצונג⁸ פֿון סוצקעווערס ווערק.

מיטשמועסער לויט פֿימסנהאַלץ-מאַסן! שוין אַפּגערעדט, אַז פֿימסנהאַלץ איז דער יאָדער⁹ פֿון זײַן פּאַעטישן ניגון¹⁰...

אַ יאָדער איז בראשיתדיק¹¹. צי איז פֿימסנהאַלץ בראשית¹² אויף סוצקעווערס שפּעצערשן וועג? זיכער איז אַז אויך ער שפּעט אין זײַן בראשית פֿון אור-פּוחות¹³: אי פֿון נאַטירלעכע אי פֿון טראַדיציאָנעל-ייִדישע. ביידע ווערן איינס אינעם לבוש¹⁴ פֿון „פֿימסנהאַלץ“. פֿימסנהאַלץ, זאָגט אונדז די תּורה¹⁵, איז שטאַרקער ווי מבול¹⁶. אין פֿימסנהאַלץ דערשווימט נח¹⁷ צו אַ נייעם בראשית. פֿימסנהאַלץ: דאָס האָלץ פֿון די העלצער.

אויף האָלץ שטייט סוצקעווערס פּאַעזיע. שוין אין זײַן ערשטער לידער-זאַמלונג (לידער, וואַרשע, 1937), זאָגט דער פּאַעט אין „באַשאַפֿונג“: „און כּוואַרצל זיך איין אין דער שיינקייט/אַזוי ווי אַ בוים אין געבלי¹⁸“. האָלץ איז דער חומר¹⁹ וואָס מאַכט דעם יונגן סוצקעווער שאַפֿן, דאָס הייסט לעבן. ער איז אַ בוים: פֿאַרוואַרצלט אין דער ערד, וויל ער „זיך צווייגן אין רוים“²⁰ (אינעם ליד „דורך זוניקע נעכט“, וואַלדיקס²¹, ווילנע, 1940). פֿאַרצווייגן זיך איז זוכן די שיינקייט – אַ לייטמאַטיוו בײַ סוצקעווער. ער זוכט, וויל ער פֿילט

מיט אַבֿרהם סוצקעווער פֿאַרבינדט מיך אַ י י גאָר פּערזענלעכע באַגעגעניש, מיט יאָרן צוריק, בני אים אין שטוב. אָנהייב באַגעגעניש: ער – אין אַ פּאַטערשטול²², איך – אים צו פֿוסנס, און ביידע אַרומגערינגלט מיט בילדער און ביכער. פֿון דעם טאָג האָט זיך איינגעקריצט²³ איין פּראָגע זײַנע: „וואָס פֿימסנהאַלץ איז, ווייסטו?“ און מיך האָט געעקבערט²⁴: וואָס זשע איז ער אויסן²⁵ מיט דער פּראָגע? וואָס איז דער מער²⁶ מיט פֿימסנהאַלץ? איצט, נאָך דעם גדולס פטירה²⁷, ווילט זיך ווידער פֿרווון באַשיידן דאָס רעטעניש²⁸.

מע וואַלט געקענט זאָגן אַז סוצקעווערס שאַפֿונג אַליין איז: פֿימסנהאַלץ. דאָס אייבערשטע פֿון שטייסל²⁹ – נאָך העכער: דאָס געשליפֿנסטע³⁰. בליי-ספֿק³¹ האָט אַבֿרהם סוצקעווער זײַן לעבן לאַנג געשליפֿן ווערטער. וועט אַזאָ וואַרטשליפֿער אַוודאי וועלן דערטאַפֿן דעם גראַד שליף בײַ אַ

[סוף זײַט 8]

1. LEZEYKHER à la mémoire de/in memory of 2. AVROM Sutzkever 3. KHURBN Shoah 4. YISROEL 5. MILKHOME guerre/war 6. MIRYAM 7. YERUSHOLAIM Jérusalem 8. appréciation 9. le bois dont était faite l'arche de Noé, fig. la meilleure qualité/gopherwood, the wood Noah's ark was made of, fig. of the highest quality 10. fauteuil/armchair 11. gravé/engraved 12. tracassé/troubled 13. que veut-il dire/what does he mean by 14. qu'est-ce qu'il y a/what's the matter 15. GODLS PTIRE le décès du grand homme/the great man's death 16. résoudre l'énigme/solve the riddle 17. le dessus du panier/the best of all 18. le plus raffiné/the most polished 19. BLI SOFEK sans aucun doute/un-doubtedly 20. noyau/core 21. NIGN mélodie/melody 22. BRE'YSHESDIK primordial 23. BREYSHES genèse/genesis 24. UR-KOYKHES forces primitives/age old strength 25. LEVU'sh habit/attire 26. TOYRE Torah 27. MABL Déluge 28. NOYekh Noé/Noah 29. floraison/blossom 30. KHOYMER matière/substance 31. étaler ses branches dans l'espace/spread branches in space 32. sylvestre/sylvan

אַ קליינע אַנטאָלאָגיע לידער פֿון אַברהם סוצקעווער

דיין וועג איז פֿון אָנהייב צו אָנהייב פֿונעם בוך וואָלדיקס¹ (1940)

דיין וועג איז פֿון אָנהייב צו אָנהייב
ווייל סוף² איז מיט ספֿק³ באַשפּינט⁴ –
איז העכער דיין גלייביקע פֿאָן הייב
און לעב ווי אַן אָדלער⁵ אין ווינט.

געזאַנג פֿון אַ ייִדישן דיכטער אין 1943 פֿונעם בוך די פֿעסטונג⁶ (1945)

צי בין איך דער לעצטער פּאָעט אין אייראָפּע ?
צי זינג איך פֿאַר מתים⁷, צי זינג איך פֿאַר קראָען⁸ ?
איך טרינק זיך⁹ אין פֿייער, אין זומפֿן¹⁰, אין ראָפּע¹¹,
געפֿאַנגען פֿון געלע, געלאַטעטע¹² שעהען¹³.

כ'צעבניס¹⁴ מיינע שעהען מיט חיישע¹⁵ ציינער
געשטאַרקט פֿון מין מאַמעס אַ טרער. דורכן טראָפֿן –
דערזע איך ס'מיליאָניקע האַרץ, פֿון די ביינער,
וואָס יאָגן צו מיר פֿון דער ערד אין גאַלאָפֿן.

איך בין דאָס מיליאָניקע האַרץ ! בין דער היטער
פֿון זייערע איבערגעלאַזטע ניגונים¹⁶.
און גאָט, וואָס דער מענטש האָט פֿאַרברענט זיינע גיטער¹⁷,
באַהאַלט זיך אין מיר, ווי די זון אין אַ ברונעם.

זיי אָפֿן, מין האַרץ ! און פֿאַרנעם¹⁸ ווי סע שפּראַצן¹⁹
געהייליקטע שעהען אין צוקונפֿטס מחשבה²⁰.
פֿאַרגיכער²¹, פֿאַראַייל²² זייער מאַכטיקן רצון²³,
און זיי אין דיין צער²⁴ זייער אָנזאָגער, נביא²⁵.

און זינג פֿון די זומפֿן, און זינג פֿון דער נידער,
ביז וואַנען עס לעבט נאָך אַ טרער פֿון דער מאַמען !
דערהערן דיין קול²⁶ זאָלן ביינערנע ברידער,
די בראַנדיקע²⁷ געטאָ, און ס'פֿאַלק הינטער ימען²⁸...

דורך זוניקע נעכט פֿונעם בוך וואָלדיקס (1940)

גירלאַנדן-געפֿלעכט²⁹
אויף טויער און טיר.
דורך זוניקע נעכט
גיי איך צו דיר.

אַ קלאָרע לאַזור³⁰
נעמט שפּרייער³¹ מיט שנין.
עס רעדט די נאַטור :
„ביסט מין, איך בין דיין“.

איך פֿרעג ביי אַ בוים :
וואָס איז דיין באַגער³² ?
„זיך צווייגן אין רוים³³“
אַן ענטפֿער איך הער.

ווילנער געטאָ, 22סטן יוני 1943

1. [choses] de la forêt, sylvestres (nom dérivé de l'adjectif "sylvestre")/from the word "sylvan" 2. SOF fin/end 3. SOFEK doute/doubt 4. revêtu/covered 5. aigle/eagle 6. tressage/weaving 7. azur/azure 8. lancer, asperger/spray 9. désir/desire 10. étaler mes branches dans l'espace/spread my branches in space 11. forteresse/fortress 12. MEYSIM les morts/the dead 13. corbeaux/crows 14. me noie/drown 15. marécages/swamps 16. pus 17. rapiécés (allusion à étoile jaune/patched (allusion to yellow patch) 18. SHOEN heures/hours 19. je mords/I bite 20. kha'ishe de bête sauvage/of a wild animal 21. NIGUNIM melodies 22. biens/belongings, property 23. entend/heard 24. germent, naissent/sprout 25. MAKSHOVE pensée/thought 26. accélère/make faster 27. accélère/speed up 28. ROTSN volonté/will 29. TSAR peine/sorrow 30. NOVI/NOVE prophète/prophet 31. KOL voix/voice 32. ברענענדיקע 33. YAMEN mers/seas.

פֿאַרנעם דאָס קול¹
פֿון ליכט אָן צאָל :
דאָס פֿאַלט דער טל²,
דער טל
אין טאָל³.

דער טל
אין טאָל -
אַ קוואַל
קרישטאָל.
און שטיל
זיין קול :
טאָלטייל
טאָלטייל.

פֿונעם בוך לידער פֿון טאָגבוך⁴ (1977)

ווער וועט בלייבן, וואָס וועט בלייבן ? בלייבן וועט אַ ווינט,
בלייבן וועט די בלינדקייט פֿונעם בלינדן וואָס פֿאַרשווינדט.
בלייבן וועט אַ סימן⁵ פֿונעם ים : אַ שנירל שוים⁶,
בלייבן וועט אַ וואָלקנדל⁸ פֿאַרטשעפּעט⁹ אויף אַ בוים.

ווער וועט בלייבן, וואָס וועט בלייבן ? בלייבן וועט אַ טראָף¹⁰
בראשיתדיק¹¹ אַרויסצוגראָזן ווידער זיין באַשאַף¹².
בלייבן וועט אַ פֿידלרויז לכּבֿוד¹³ זיך אליין,
זיבן גראָזן פֿון די גראָזן וועלן זי פֿאַרשטיין.

מער פֿון אַלע שטערן אַזש¹⁴ פֿון צפֿון¹⁵ ביז אַהער,
בלייבן וועט דער שטערן וואָס ער פֿאַלט אין סאַמע¹⁶ טרער.
שטענדיק וועט אַ טראָפּן וויין אויך בלייבן אין זיין קרוג¹⁷.
ווער וועט בלייבן, גאָט וועט בלייבן, איז דיר ניט גענוג ?

אילוסטראַציע פֿון מאַרק שאַגאַל צו סוצקעווערס פּאַעמע „סיביר“.
רעכטס : הילע פֿונעם בוך „וואַלדיקס“ דורך אומע אַלקעניצקי. D.R.

מיין טאָטע איז אַ קרייז¹⁹ אויף די טייכן²⁰ פֿון סיביר²¹ -
מיין מאַמע איז אַ שניטער-הויפֿן²² לעבן דער וויליזע²³,
נאָר ביידע זענען זיי אין מיר,
דער שניטער-הויפֿן און די קרייזע.

מיין קינד, זיי וועלן זיין אין מיר
אויך הינטער מיין פֿאַרהאַקטער וויע²⁴ -
דער שניטער-הויפֿן און די קרייזע.

אויפֿשריפֿט אויף אַ בוך

פֿונעם בוך צעוואַקלטע²⁵ ווענט (1996)

די בלעטער²⁶ זענען, חבֿר²⁷, ניט צו בלעטערן
זיי זענען צו פֿאַרזוכן זייער טעם²⁸.
און יעמאַלט²⁹ מעגסטו שילטן³⁰ צי פֿאַרגעטערן³¹,
צי גאָר אַ ברכה³² מאַכן אויף אַ גראַם³³.
ווייל יעמאַלט איז אַ היילונג שוין
דער ברענענדיקער סם³⁴.

ברויט און זאַלץ

פֿונעם בוך צעוואַקלטע ווענט (1996)

די זון איז אַלעמענס, נאָר מער ווי אַלעמענס
געהערט זי מיר אליין.

די וואַרצלען³⁵ פֿון דער פֿינצטערניש
באַדאַרף איך ניט. איך בין
אַ זונקינד.

איך בין אליין דאָס לעבן,
און שפורן³⁶ פֿון אַ זילבערפֿוקס³⁷ אין שניי
איז מיין זכרון³⁸.

די האַק³⁹ וואָס וועט מיך קומען אויסקאַרטשען⁴⁰
זי מוז און וועט מיר בלייבן אונטערטעניק⁴¹.

איך בין די שטילקייט.
בין איר ברויט און זאַלץ.

chagall

1. ... KOL écoute la voix/hear the voice 2. TAL rosée/dew 3. vallée/valley 4. journal intime/diary 5. SIMEN signe/sign 6. YAM mer/sea
7. collier d'écume/string of foam 8. petit nuage/little cloud 9. accroché/snagged 10. syllabe/syllable 11. BRE'YSHEDIK comme pendant la
Genèse/as during the Creation 12. création 13. LEKOVED en l'honneur de/in honor of 14. aussi loin que/as far as 15. TSOFN nord/north
16. en plein dans/right into 17. pichet/pitcher 18. MIDBER SINAY désert du Sinaï/Sinai desert 19. banc de glace/ice floe 20. rivières/rivers
21. Sibérie/Siberia 22. bûcher/stake 23. Vilija (Neris), rivière de Vilna/river in Vilna 24. paupière fermée/closed eyelid 25. ébranlés/
tottering 26. feuilles (d'un livre)/leaves (of a book) 27. KHAVER ami/friend 28. TAM goût/taste 29. דעמאַלט 30. maudire/curse 31. vénér-
er/worship 32. BROKHE bénédiction/blessing 33. rime/rhyme 34. SAM poison 35. racines/roots 36. traces 37. renard argenté/silver fox
38. ZIKORN mémoire/memory 39. hache/axe 40. déraciner/dig, pry me out 41. soumis/submissive.

יעווגעני קיסין לייענט יידישע לידער

פֿון אַנע ערשלער

**ליטעראַטור, פּאָעזיע... נאָך
עפעס וואָס איז איך טייער
אין ייִדיש ?**

יע.ק. : איך האָב זייער ליב
ייִדישע לידער, און איך זינג

זיי אָפֿט פֿאַר מינע פֿריינד (וואָס זיי קענען ניט קיין ייִדיש ! למשל²⁵,
„אויפֿן פֿריפעטשיק“, „ראַזשינקעס מיט מאַנדלען“, „טומבאַלאַלאַיקע“
און פֿיל אַנדערע... איין מאָל האָב איך אַליין געשריבן מוזיק פֿאַר
פינעס לידער פֿון דעם בוך מאָטל פֿיסע דעם חונס...²⁶

די באַבע מינע פֿלעגט אַ מאָל זינגען אויף ייִדיש – נאָר גאָר זעלטן.
בלויז צו מיין שוועסטערס געבורטסטאָג האָט זי איין מאָל געזונגען
גאַלדפֿאַדענס אַ ליד. איך האָב פֿאַרגעדענקט די מעלאָדיע, און איך
האָב דערקענט דאָס ליד אַ סך שפעטער, ווען איך האָב עס געלייענט
אין פֿאַרווערטס. כאָטש די מעלאָדיע, אָפּגעדרוקט אין פֿאַרווערטס,
איז געווען אַן אַנדערע... איך האָב אויך געהערט ווי מיין מומע האָט
געזונגען : „לאָמיר מאַכן אַ לחיים²⁷“, „לאָמיר אַלע אין איינעם“,
„דער קיטער טראַמוויי“ און נאָך אַנדערע לידער.

**צי קענט איר דערציילן איינערע איינדרוקן פֿון די ייִדישע ערטער אין
פֿאַריז ?**

יע.ק. : איך קען איך דערציילן אַ מעשה²⁸. איך בין איין מאָל געגאַנגען
שפּאַצירן. ס'איז געווען אַ שפעטער אָונט אין דעצעמבער, ניט ווייט
פֿונעם פּלאַץ מאַדלען. האָב איך געזען אַ שול. די קליינע טיר איז
געווען אַפֿן. בין איך אַריינגעגאַנגען... אַ לאַנגער קאַרידאָר... איך
האָב באַטראַכט די שול, וואָס איז געווען ליידיק. וויל איך שפעטער
אַרויסגיין – די טיר איז פֿאַרמאַכט. איך האָב שוין געטראַכט אַז איך
וועל דאַרפֿן פֿאַרברענגען די נאַכט אין דער שול. באַלד הער איך :
עס קומען מענטשן, מע וועט מיך ראַטעווען ! נאָר וואָס זשע²⁹ ? ס'איז
געווען די פּאַליציי. מיט אַוואַטאַמאַטן³⁰ ! „הענט אין דער הייך !“ און
זיי האָבן מיך דורכגעזוכט. איך האָב שפעטער געדאַרפֿט פֿאַרברענגען
אַנדערטהאַלבן שעה³¹ אין אַ פּאַליציי־צירקל. צום גליק האָבן זיי צום
סוף³² אַ קוק געטאָן אויפֿן אינטערנעץ, געזען ווער איך בין, האָבן זיך
אַנטשולדיקט און מיך אַוועקגעלאָזט פֿרי. ס'איז געווען שוין שפעט ביי
נאַכט.

צי האָט איר אַן עצה³³ פֿאַר תּלמידים, וואָס לערנען זיך ייִדיש ?

יע.ק. : וואָס זשע פֿאַר אַן עצה קען איך זיי געבן ? איך קען זיי נאָר
ווינטשן פֿון מיין גאַנצן האַרצן אַ סך הצלחה³⁴ פֿאַרן ווייטערדיקן
קיום³⁵ פֿון מאַמע־לשון³⁶ !

[סוף זייט 8]

אין ניו־יאָרק איז נאָר וואָס אַרויס אַ קאָמפּאַקט¹, אויף די קלאַווישן²
פֿון ייִדישער פּאָעזיע, אויף וועלכן דער באַרימטער פּיאַניסט יעווגעני
קיסין רעציטירט לידער פֿון פֿאַרשיידענע ייִדישע פּאָעטן. אַ טייל פֿון די
לידער זענען גאָר באַקאַנט : „זיין אַ ייד“ פֿון אַהרן³ צייטלין, „געזען
האָב איך ייִדישע ווערטער“ פֿון משה⁴ קולבאַק, „אייביק“ פֿון
ה. לייבוויק, דאָס ליד „בראַכשטיקער“ פֿון פרץ⁵ מאַרקיש, וואָס אַ
ציטאַט דערפֿון האָט געגעבן דעם נאָמען דער באַקאַנטער אַנטאָלאָגיע
אַ שפּיגל אויף אַ שטיין פֿון אומגעברענגטע סאָוועטיש־ייִדישע
שרייבערס. ס'איז אינטערעסאַנט צו הערן אויך לידער פֿון אַנדערע,
נישט אזוי באַקאַנטע דיכטערס : אַהרן ווערגעליס, באָריס מאַגילנער,
עמאַנוּל קאַזאַקעוויטש.

יעווגעני קיסין, אַ געבוירענער אין מאַסקווע אין 1971, וווינט היינט
אין פֿאַריז. לעצטנס איז ער געקומען צו גאַסט אינעם פֿאַריזער
ייִדיש־צענטער, וווּ מיר האָבן אים געשטעלט עטלעכע פֿראַגעס.

וואָס איז פֿאַר איך ייִדיש ?

יעווגעני קיסין : ס'איז אַ לשון⁷ פֿון מינע אָבות⁸ וואָס איך האָב אים
זייער ליב און וואָס איז מיר זייער טייער. איך האָב די שפּראַך געהערט
פֿון מינע באַבע־זיידע פֿון דער מאַמעס צד⁹, רחל¹⁰ און אַהרן.

**פֿון וואַנען האָבן זיי געשטאַמט ? צי געדענקט איר וואָס פֿאַר אַ ייִדיש
האָבן זיי גערעדט ?**

יע.ק. : איך געדענק בלויז געציילטע¹¹ ווערטער. איך געדענק אַז דער
זיידע, כאָטש¹² ער האָט געשטאַמט פֿון ווייסרוסלאַנד¹³, האָט ער
אַרויסגערעדט „ער זוגט“, מיט אַן „או“. די באַבע האָט געשטאַמט פֿון
דרום¹⁴־אוקראַינע. איך געדענק אַז זי האָט אַרויסגערעדט דאָס וואָרט
„אומעטום“ ווי „אימידעם“.

ווען האָט איר זיך אויסגעלערנט לייענען ייִדיש ?

יע.ק. : עס איז געווען, דאַכט זיך, דאָס יאָר 1988. אין מאַסקווע איז
געווען אַן ערשטער ייִדישער יריד¹⁵. די טאַטע־מאַמע זענען אַהין
געגאַנגען און זיי האָבן געקויפֿט אַ קליין לוחל¹⁶ מיט אַ העברעיִשן
אַלף־בית¹⁷. מיין מוזיק־לערעריןס אַ תּלמיד¹⁸ האָט איר דעמאָלט
געשענקט אַ פּלאַטע¹⁹ פֿון דער אָפּערע־מיסטעריע „אַ שוואַרץ ציימל“²⁰
פֿאַר אַ ווייס פֿערדל²¹. ס'איז געווען די ערשטע אָפּערע פֿאַרגעשטעלט
דורך דעם ייִדישן קאָמער־טעאַטער, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן אין די
זיבעציקער יאָרן. דער נאָמען פֿון דער אָפּערע שטאַמט פֿונעם ייִדישן
ווערטל²¹ „אַרעמקייט פּאַסט“²² דעם ייִד ווי אַ שוואַרץ ציימל פֿאַר אַ
ווייס פֿערדל²¹. ס'איז דאָרטן געווען טעקסטן אי אויף רוסיש, אי אויף
ייִדיש. איך האָב זיי פֿאַרגליכן²³ און איך האָב אָנגעהויבן לייענען. איך
האָב דעמאָלט ניט געוויסט ווי מע לייענט דיפֿטאַנגען, און כּגעדענק,
אַז איך האָב פֿאַלש געלייענט דאָס וואָרט „מנורה“²⁴.

1. CD 2. touches (d'un piano)/keys (of a piano) 3. ARN 4. MOYSHE 5. PERETS 6. assassinés/murdered 7. Loshn language/language
8. Oves ancêtres/ancestors 9. Tsad côté/side 10. ROKHL 11. rares/few 12. bien que/although 13. Belarus 14. DOREM du sud/southern
15. YARI'D foire/fair 16. LU'EKHL petit calendrier/little calendar 17. ALEF-BEYS alphabet 18. TALMID élève/pupil 19. disque/record
20. bride/bridle 21. expression 22. sied/becomes 23. comparés/compared 24. MENOYRE Menorah 25. LEMOSHL par exemple/for
example 26. ... khazns Motl fils du chantrel/Motl the Cantor's Son de/by Sholem-Aleykhem 27. ... LEKHAIM buvons/let's drink
28. MAYSE histoire/story 29. quoi donc ?/what now? 30. mitraillettes/submachine guns 31. ... sho une heure et demie/an hour and
a half 32. ... sof finalement/finally 33. EYTSE conseil/advice 34. HATSLOKHE succès/success 35. KIEM survie/survival 36. ... Loshn
yiddish

דאָס פנים פֿון אַ ראַק²

פֿון מאַרינאַ אַלעקסעיעוואַ

געדאַנק האָט זיך געדרייט ביי מיר אין קאָפּ – „די מאַמע זאָל זיך חלילה²⁵ נישט אָנשטעקן²⁶“. נאָך דער מאַמעס הויך-וויסנשאַפֿטלעכע באַלייכטונגען²⁷ האָב איך זיך אַ ביסל באַרוקט, נאָר די פֿריערדיקע געדאַנקען האָבן מיך סיני ווי געמוטשעט²⁸ אויך דערפֿאַר, וואָס איך האָב זיי קיינעם נישט געקענט פֿאַרטרויען²⁹ – טאָמער³⁰ ס'איז אַ נאַרישקייט?

קיינער, און אַפֿילו נישט די באַבע, האָט מיט פֿאַדערונגען און געבאָטן ביי דער מאַמען גאַרנישט נישט געקענט פֿועלן³¹, און זי האָט מיך טאַקע³² מיט זיך צו גאַלינאַ פֿעטראָוואַן מיטגענומען, אָבער אין דער לעצטער מינוט מיך געלאָזט אויף איר וואַרטן ביים אַריינגאַנג צום בנין³³, וווּ עס האָט געוויינט די חבֿרטע אירע.

צי האָב איך געקענט וואַרטן בעת³⁴ די מאַמע מינע האָט איינגעשטעלט³⁵ איר לעבן אין סכנות-נפֿשות³⁶?

דורך דער צוגעלענטער³⁷ טיר פֿון דער וווינונג האָב איך צו ערשט געזען ריזיקע קנולין³⁸ רויך און נאָך דעם, זיי בייזן, די מאַמע מיט איר חבֿרטע, שטייענדיק אין קיך, מיט פֿאַפֿיראַסן אין די הענט. דער בעל-הבית³⁹ בלאָס פנים, צעקאַשטעטע⁴⁰ האָר, דאָס כאַלאַטל⁴¹ און די גאַנצע, ביז דעמאָלט אומבאַקאַנטע צעכראַסטעטע⁴² היימישקייט אירע האָט מיך אַ ביסל צעמישט. קיין פנים פֿון אַ ראַק איז אַוודאי ביי קיינעם דאָרטן נישט געווען.

– פֿאַר וואָס האָט איר, לענאַ, געלאָזט דאָס מיידעלע אין דרויסן? האָט זי, מיך דערזעענדיק, געמאַכט צו דער מאַמען מיט שטוינונג⁴³. און צו מיר, אַ ווילעל שפּעטער:

– וואָס קוקסטו אויף מיר אַזוי, קינד, האָסטו אויף מיר רחמנות⁴⁴? וואָס האָט מען געקענט ענטפֿערן?

זי האָט מיך צוגעטוליעט צו זיך און אַוועקגעזעצט נעבן זיך אויף דער קליינער סאָפֿע אין קיך, און די מאַמע אויף אַ בענקל אונדז אַנטקעגן. אַזוי זענען מיר געזעסן, געטרונקען טיי, געשמועסט, גערייכערט, אַממערסטן זי, ווייניקער די מאַמע. אַן אויסטערלישע⁴⁵ זאַך – פֿון אָנהייב אָן האָב איך געפֿילט, אַז מע האָט מיך אַריינגענומען אין אַ מין געהיימען קרייז. וואָס פֿאַר אַ קרייז? פֿון דערוואַקסענע? פֿון פֿרויען? דאָס האָב איך נישט געוויסט. אָבער קיין סודות⁴⁶ האָב איך דאָרטן נישט געהערט. אַלץ איז געווען פֿראַסט און פשוט⁴⁷, צו פשוט, אַחוץ⁴⁸ געציילטע מעדיצינישע טערמינען. איך האָב יאָ געהערט

אַלצדינג ביי דער דאָזיקער משפּחה³ איז געווען פשוט⁴ אויסער-געוויינטלעך. ערשטנס זי, אַ שיינע פֿרוי פֿון אַ יאָר 45, אַ שוואַרצע, מיט לאַכנדיקע אויגן, אַ ליבער מענטש אויך. זי האָט זיך באַשעפֿטיקט⁵ מיט האַדעווען⁶ הינט, באַקסערס. דער מאַן אירער איז געווען אַ לאַקאָמאַטיוון-מאַשיניסט, עפעס אַזוינס, וואָס איז ביי אונדז, קינדער, געווען געגליכן צו אַ פישוף-מאַכער⁷. זי האָט אויך געהאַט אַ זון, אין איר אַ געראַטענעם⁸, וועלכער האָט נאָר וואָס געקראָגן די מאַטורע⁹ און געגאַנגען אַנגעטאָן אין אַ קאָסטיום, נאָר געשפילט האָט ער זיך אַפֿילו¹⁰ מיט גאָר קליינע קינדער גאַנץ פֿריילעך. דערצו דער הונט זייערער, כאַטש¹¹ מיט אַ פנים פֿון אַן אַלטן בייזן פּאַפּואַס¹², איז באַמת¹³ געווען דאָס סימפּאַטישסטע באַשעפֿעניש¹⁴ אויף דער הינטישער וועלט. וועגן איר, דער דאָזיקער פֿרוי, מיט וועמען די מאַמע איז געווען שטאַרק באַפֿריינדט, האָב איך איין מאָל אונטערגעהערט¹⁵ אַ שמועס צווישן דער מאַמען און דער באַבע. פֿונעם אונטערגעהערטן האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די חבֿרטע¹⁶ דער מאַמעס איז מסוכן שלאָף¹⁷ געוואָרן אויף ראַק, און אַז די מאַמע האָט בדעה¹⁸ וואָס גיכער זי מבֿקר-חולה זיין¹⁹. אויף דעם האָט די באַבע געענטפֿערט:

– איין זאַך טו מיר צו ליב, לענאַ, זיי אַזוי גוט. דיין טאָכטער (דאָס הייסט, מיך) זאָלסטו מיט דיר נישט מיטנעמען. זי איז צו קליין פֿאַר אַזעלכע זאַכן.

די ידיעה²⁰ האָט מיר אַוודאי²¹ זייער פֿאַדראַסן²², אי איבער דער חבֿרטע אונדזערער, אי איבער דער מאַמען. דעמאָלט אַ צען-יעריקע, בין איך מיט אַזאַ קרענק געווען אין גאַנצן אומבאַקאַנט. ראַקעס²³ אָבער האָב איך גוט געקענט. „גאַלינאַ פֿעטראָוואַן, נעבעך²⁴ (אַזוי האָט זי געהייסן), האָט געקראָגן אַ פנים פֿון אַ ראַק“ – אַט דער

[סוף זייט 7]

1. PONEM visage/face 2. cancer 3. MISHPOKHE famille/family 4. POSHET simplement/simply 5. s'occupait/took care of 6. élever/raising 7. KISHEF- ... magicien/magician 8. qui lui ressemblait/who took after her 9. baccalauréat/secondary school diploma 10. AFILÉ même/ even 11. bien que/although 12. Papou/Papuan 13. BEEMES vraiment/truly 14. créature 15. entendu/overheard 16. KHA' VERTE amie/friend (fem.) 17. MESUKN ... gravement malade/seriously ill 18. ... BEDEYE a l'intention/intends 19. MEVAKER-KHOYLE ... rendre visite (à un malade)/visit (a patient) 20. YEDIE nouvelle/news 21. AVADE bien sûr/of course 22. chagrinée/hurt, upset 23. écrivisse (deuxième sens du mot ראַק)/crayfish (second meaning of the word ראַק) 24. la pauvre/poor thing 25. Kholile que Dieu nous préserve/God forbid 26. attraper/catch it 27. éclaircissements/clarifications 28. tourmenté/distressed 29. confier/confide in 30. au cas où/in case 31. POYLN obtenir/convince 32. effectivement/indeed 33. BINYEN immeuble/building 34. BEYS pendant que/while 35. risquait/risked 36. SAKONES-NE-FOSHES danger mortel/mortal danger 37. mi-clos/half-closed 38. volutes/clouds 39. BALEBOSTES de la maîtresse de maison/of the hostess 40. ébouriffés/disheveled 41. robe de chambre/bathrobe 42. débailé/sloppy 43. surprise 44. RAKHMONES pitié/pity 45. étrange/strange 46. SOYDES secrets, sing. סוד SOD 47. POSHET tout simple/plain and simple 48. AKHU'Ts à part/except

A SERIOUS MAN

די פֿילמען פֿון די ברידער פֿהן¹ מאַכן אַלע מאָל אַ שטאַרקן רושם² – אַ גוטן אָדער אַ שלעכטן... זייער לעצטער פֿילם, „אן ערנסטער מענטש“, האָט אַרויסגערופֿן נאָך מער דיסקוסיעס און פּאָלעמיק ווי געוויינטלעך. דער פֿילם שפּילט זיך אָפּ אין אַ פּראָווינץ-שטאָט אין אַמעריקע אין די זעכציקער יאָרן. דאָס גרויסע טשיקאַוועס³ – פֿאַר די וואָס פֿאַרנעמען זיך מיט ייִדיש – איז די ערשטע סצע-נע. ס'איז אַ מאָדנע מעשׂה⁴ מיט אַ דיבוק⁵, וואָס קומט פֿאַר אין אַ פֿאַרצייטיק⁶ שטעטל און וואָס ווערט געשפּילט אין גאַנצן אויף ייִדיש – און אַ ניט שלעכטן ייִדיש דערצו, אַ זעלטענע זאַך אין קינאַ היינט צו טאָג ! דאָ אונטן וועט איר געפֿינען אַן אָפּקלעב פֿון פֿאַרשיידענע מיינונגען וועגן דעם פֿילם.

ווען דיין פֿרוי פֿאַרליבט זיך אין דיין בעסטן פֿריינד און וויל זיך גט⁷, ווען זי טרייבט דיך אַרויס פֿון דיין אייגענער שטוב, ווען דיין זון רייכערט מאַריכאָנאַ בגנבָה⁸, ווען דיין טאָכטער שרייט און קלאָגט זיך פּסדר⁹, ווען דו מוזסט אויסהאַלטן¹⁰ דיין ברודער – אַ קאַרטן-שפּילער און אַ ליידיק-גייער¹¹, ווען דו האָסט ניט קיין פֿאַרגעניגן פֿון דיין אַרבעט, צו וואָס טויג דיר דאָס לעבן, אַז אַך און וויי ? נישטאָ קיין ענטפֿער אַפֿילו¹² פֿון די דריי ראַבייטס¹³ ביי וועמען דער העלד זוכט עצות¹⁴. בלייבט אַ קשיא...¹⁵

ניקאָל

6

קודם-פֿל¹⁶ דאַרף איך מודה זיין¹⁷ אַז איך בין נישט אין גאַנצן אומפֿאַרטיי¹⁸ וואָס שייך¹⁹ די ברידער פֿהן. שוין זינט יאָרן בין איך זייערס אַ פֿאַרקאָכטער חסיד²⁰ און איך האָלט זיי פֿאַר אַ פֿריש און וויכטיק קעגנמיטל²¹ קעגן די האַליוודער פֿילמען וואָס זענען כמעט²² אַלע ווי פֿון איין טייג געקנאַטן²³. „אן ערנסטער מענטש“ איז אַ קאָמעדיע אָבער אַ שוואַרצע ווי פעך²⁴, מע לאַכט פֿון אומרויקייטס וועגן, פֿון די משונה מאָדנע²⁵ פֿאַרשוינענע²⁶ וואָס ווערן אַריינגעשיקט אין לאַרי גאָפּניקס לעבן איינער נאָך דעם צווייטן ווי די מפות²⁷. די ברידער פֿהן האָבן אַ טבע²⁸ צו באַפֿעלקערן זייערע פֿילמען מיט מאָדנע פֿיגורן, זיי האָבן אַ טאַלאַנט אויסצוטראַכטן אַזעלכע סאַטירישע געשטאַלטן איטלעכע מיט אירע באַזונדערע אייגנשאַפֿטן²⁹. צו דער טענה³⁰ אַז זיי מאַכן חוזק³¹ פֿון די קאַריקאַטורן פֿון נאַרישע יידן, דערמאָן איך אַז דאָס קומט נאָך 13 פֿילמען וואָס מאַכן חוזק פֿון קאַריקאַטורן פֿון נאַרישע גוים. אויך פּדאַי³² צו דערמאָנען איז די ברידער פֿהנס שפּילעוודיקייט מיט דער ענגלישער שפּראַך, יעדער

פֿאַרשוין האָט זיין אייגענעם וואַקאַבולאַר און אופֿן³³ צו רעדן, אַ ביסל ווי, להבדיל³⁴, די פּערסאָנאַזשן ביי שלום-עליכמען³⁵. „אן ערנסטער מענטש“ איז אַ פֿילם וואָס שפּילט מיט מעשיות, ווי אַזוי מע דערציילט אַ מעשׂה און פֿאַר וואָס. דאָ זענען דאָ עטלעכע מעשיות מיט אַן אָנהייב, טייל מאָל מיט אַ מיטן אָבער קיין מאָל נישט מיט אַ סוף³⁶, פֿראַגעס אָן ענטפֿערס. די הקדמה³⁷ מיטן דיבוק ווי אויך דער משל³⁸ מיטן גויס ציין, און דער פֿילם גופּא³⁹, האָבן נישט קיין ענטפֿערס, מע מעג אַלצדינג פֿאַרשטיין אָדער אַזוי אָדער אַזוי, צי איז דאָס ממש⁴⁰ אַ דיבוק, צי נישט ? וואָס איז דער באַטייט פֿון די אותיות⁴¹ אינעם מויל פֿונעם גוי ? און וואָס האָט דער ראַביי געוואָלט זאָגן מיטן נישט-געשטויגענעם⁴² משל ? און לאַרי גאָפּניק נעבעך⁴³, צי איז אַלצדינג בלויז אַן אויספרווו⁴⁴ פֿון „השם“⁴⁵ ? אַן אָפּקומעניש⁴⁶ פֿאַר זיין מאַראַלישער שוואַכקייט ? גיי ווייס ! ווי איינער פֿון די פֿאַרשוינען זאָגט : accept the mystery (מאַכט שלום⁴⁷ מיט דער מיסטעריע). דניאל

1. Coen 2. ROYSHEN impression 3. curiosité/curiosity 4. ... MAYSE, plur. MAYSES מעשׂה histoire bizarre/strange story 5. DIBEK dibbouk/dybbuk 6. d'autrefois/old-time 7. GETN divorcer/divorce 8. BIGNEYVE en cachette/secretly 9. KESEYDER constamment/all the time 10. entretenir/support 11. fainéant/idler 12. AFILE même/even 13. rabbins non orthodoxes/rabbis 14. EYTSSES conseils/advice 15. KASHE question 16. KOYDEM-KOL tout d'abord/first of all 17. MOYDE ... avouer/confess 18. impartial/impartial 19. ... shAYEKH en ce qui concerne/concerning 20. ... KHOSID fervent admirateur/ardent fan 21. antidote 22. KIMA'T presque/nearly 23. de la même farine/made of the same stuff 24. goudron/pitch 25. MESHUNE ... étranges/weird 26. personnages/characters 27. MAKES plaies/plagues 28. TEVE habitude/habit 29. particularités/characteristics 30. TAYNE critique/argument 31. ... KHOYZEK se moquent/make fun of 32. utile/worthwhile 33. OYFN façon/way 34. LEHAVDL passez-moi la comparaison/if they may be mentioned in the same breath 35. SHOLEM-ALEYKHEMEN 36. sof fin/end 37. HAGDOME introduction 38. MOSHL fable 39. GUFU lui-même/itself 40. MAMESH vraiment/really 41. OYSYES lettres/letters (alphabet) 42. loufoque/nonsensical 43. le pauvre/poor soul 44. mise à l'épreuve/test 45. HASHE'M Dieu/God 46. punishment/punishment 47. ... sho-LEM acceptez/accept

און נישט געהערט, יא פֿאַרשטאַנען און נישט פֿאַרשטאַנען, און דער עיקר⁴⁹ געזעסן ווי געליימט⁵⁰. אין אַ געוויסן מאָמענט האָט זי געזאָגט, ווי אַזוי איר מאַן, דער מאַשיניסט פֿון לאַקאַמאַטיוו, האָט נישט געוואָלט, זי זאָל מאַכן אַן אָפּעראַציע און ווי זי, זיך פֿילנדיק שוואַך און עלנט נאָך אַ סעאַנס כעמיקאַטעראַפּיע, האָט זיך געקלאָגט פֿאַרן הונט מיט אַ פנים פֿון אַן אַלטן פּאַפּאָס און ער האָט איר געבראַכט זיין שיסל וואָסער. דאָס שמועסן און טרינקען טיי האָט געדויערט אַ היפשע צייט, און די קיך מיט מעבל און פֿלים⁵¹ איז ביסלעכווייז פֿאַרזונקען געוואָרן אין דער נאַכט, וואָס אין פעטערבורג, אין חודש⁵² יוני, איז זי אַפֿילו קיין נאַכט נישט.

וואָס ווײַטער? מיר זענען געפֿאַרן אויף וואַקאַציעס. ווען מיר זענען צוריק, האָט מען דער מאַמען געזאָגט אויפֿן טעלעפֿאָן אַז גאַליאַ פעטראָוואַ איז מער נישט. אַוודאי בין איך אויך טרויעריק געווען – פֿון די גאָר טייערע מענטשן, וואָס זענען ביי מיר אַוועק נאָך קינדווייז, איז זי געווען די ערשטע. נאָר דער טרויער האָט אַ פנים⁵³ ביי קיינעם לאַנג נישט געדויערט. עטלעכע חדשים שפעטער האָבן מיר זיך דערוויסט אַז דער אַלמן⁵⁴ אירער האָט חתונה געהאַט⁵⁵.

עס בלייבט מיר אָבער נאָך אַלץ די פֿראַגע, אין וואָס פֿאַר אַ קרייז האָט מען מיך דעמאָלט אַריינגענומען. ווער זענען די אַנדערע מיטגלידער⁵⁶? אַפֿשר⁵⁷ – ס'איז מיר איינגעפֿאַלן שרייבנדיק אַט די שורות⁵⁸ – די וואָס ווייסן אַז מע קען בענקען נאָך עמעצן איידער ער איז אַוועק? אָבער נישט בלויז דאָס. אַ סבֿרא⁵⁹, אַז די באַבע איז טאַקע געווען גערעכט – פֿאַר אַזעלכע זאַכן בין איך נאָך אַלץ נישט גענוג גרויס.

בילד : עדואַרד טאַובע D.R.

אַזוי שטאַרק געלאַכט, האָב איך אויך פֿאַרשטאַנען פֿאַר וואָס איך האָב אַפֿילו נישט געשמייכלט. אַלע וויציקע סיטואַציעס אין פֿילם ווייזן דאָס לעכערלעכע⁶⁰ אין מענטשן. מען לאַכט נישט מיט די העלדן, נאָר פֿון זיי. צוריקגעשמועסט⁶¹ איז דאָ אַ ייִדיש שפּריכוואָרט וואָס זאָגט : אַ געלעכטער הערט מען ווײַטער ווי אַ געוויין. זענען די ברידער פֿון אַפֿשר גערעכט אַז מיט אַ געלעכטער, כאַטש⁶² מיט אַ ביטערן, קענען זיי בעסער איבערגעבן זייער קריטיק.

שרון

דער פֿילם איז אַ גלענצנדיק רינגל⁶³ אין דער „גאַלדענער קייט“. לאַרי גאַפּניק, דער הויפט־העלד, אַ ייד וואָס לעבט אין די זעכציקער יאָרן אינעם אַמעריקאַנער מיטל־וועסט, האָט נישט קיין מזל. נאָר אַ פּערסאָנאַל פֿון די ברידער פֿון קען נישט זיין קיין „טראַגישער העלד“. ער האָט פֿאַרט אַ ייִחוס־בריוו⁶⁴ : לאַרי האָט אַ שייכות⁶⁵ צו ייִדישע העלדן – פֿון תנח"ך ביז פֿיליפּ ראָט – נישט דורכלאָזנדיק פּרצן⁶⁷. נאָר אַפֿילו ר' נחמן בראַסלעווער⁶⁸ וואָלט זיך נישט דערוועגט⁶⁹ אויסצוטראַכטן די אָנהייב־סצענע, וואָס שפּילט זיך אויף ייִדיש. אַט די סצענע שטעלט אַ ריזיקן פֿראַגע־צייכן, וואָס גייט אַדורך דעם פֿילם און עקבערט⁷⁰ כּסדר לאַרין. ער וועט קיין מאָל נישט האָבן קיין ענטפֿער אויף זיינע פֿראַגעס. נישט וויכטיק ! דאָס וויכטיקע איז דאָס פֿאַרגעניגן וואָס מיר האָבן קוקנדיק אויף דעם פֿילם און זעענדיק דעם הוראַגאַן וואָס וועט סײַ ווי אַוועקבלאָזן די פּראָבלעמען פֿון די העלדן... און אונדזערע אויך...

עוויין

איך בין נישט קיין גרויסע ליבהאַבערין פֿון די ברידער פֿון. ווען עס גייט אין ברידער געפֿעלן מיר אַ סך בעסער די ברידער מאַרקס ! דאָס וואָס שטערט מיר צום מערסטן ביי זיי איז אַז זיי שאַפֿן העלדן וואָס זיי אַליין האָבן פֿיינט. נישטאַ קיין איינער דאָ וואָס רופֿט אַרויס דרך־אַרץ⁴⁸, מיטגעפֿיל צי אַפֿילו רחמנות⁴⁹. אויב די וועלט איז אַזוי מיאוס⁵⁰ און אַזוי פֿול מיט שוואַכע, נאַרישע און היפּאָקריטישע מענטשן – טאָ וואָס אַרט עס אונדז, אויב דאָס גאַנצע געשעפט וועט גיין אין דר'ערד ? וואָס שייך לאַכן – האָב איך געלאַכט פֿונקט אַזוי פֿיל ווי ביים לייענען ספֿר איוב⁵¹ ! איז נישט געוויינט, נישט געלאַכט, געפרוווט צו טראַכטן און נישט דערטראַכט... ס'איז טאַקע דאָ אַ מיסטעריע, נאָר לויט מיר אַ ביסל אַ פּוסטע⁵².

רובי

געזען האָב איך דעם פֿילם נאָך אַ לאַנגן טאָג אַרבעט, און זיצנדיק פֿאַרן עקראַן האָב איך שטאַרק חשק⁵³ געהאַט צו פֿאַרמאַכן די אויגן און שלאָפֿן געשמאַק. אַפֿשר⁵⁴ איז דאָס די סיבה⁵⁵ פֿאַר וואָס ס'איז מיר אין גאַנצן נישט אויפֿגעפֿאַלן אַז ס'זענען דאָ אינעם פֿילם קאָמישע מאָמענטן וואָס מע וואָלט געקענט לאַכן פֿון זיי. אויף צו מאַרגנס⁵⁶ האָבן מיר אַ פֿאַר חברים⁵⁷ דערציילט ווי זיי האָבן געקוואָלן⁵⁸ פֿונעם הומאָר אין פֿילם, זיך ממש⁵⁹ געהאַלטן ביי די זייטן פֿון געלעכטער. נו, האָב איך זיך געפֿילט גענוג נאַריש, ווי געוויינטלעך איינער וואָס פֿאַרשטייט נישט אַ ווייץ וואָס אַלע לאַכן פֿון אים. נאָר ווען די חברים האָבן דערקלערט צוליב וואָס זיי האָבן

49. ... IKER surtout/mainly 50. hébété/numb 51. KEYLIM vaisselle/dishes 52. khoy-desh mois/month, plur. חודשים KHADOSHIM 53. A PONEM apparemment/apparently 54. ALMEN veuf/widower 55. Kha'SENE ... s'est marié/got married 56. membres/members 57. EFsher peut-être/perhaps 58. shures lignes/lines 59. ... SVORE il se peut que/it could be.

48. DEREKH-ERETS respect 49. RAKHMONES pitié/pity 50. MIES laid/ugly 51. SEYFER IEV Livre de Job/The Book of Job 52. vide/empty 53. kheyshes ... j'avais envie/I felt like 54. EFsher peut-être/maybe 55. SIBE raison/reason 56. le lendemain/the next day 57. khaveyrim amis/friends 58. se sont délectés/were delighted 59. MAMESH littérale-ment/literally 60. ridicule/ridiculous 61. d'un autre côté/on the other hand 62. même/even 63. maillon/link 64. YIKhes-... "lettres de noblesse"/pedigree 65. shaykhes rap-port/relation 66. TANA'kh Bible juive/Jewish Bible 67. PE'RETSN Y. L. Peretz 68. REB NAKHMEN ... Rabbi Nakhman de/of Bratslav 69. osé/dared 70. tracasse/torments.

1943 באַזינגט ער דעם וואָלד ווי דעם לעצטן אַזיל פֿאַר די פֿאַר-
טיזאַנער – דאָרט וואָקסן זיי אמתע צוקונפֿטזיגן⁴⁸ „באַגלייטליד ביים
אָוועקגיין אין וואָלד“, די פֿעסטונג⁴⁹, ניו־יאָרק, 1945). מיט איין
חודש⁵⁰ שפּעטער אָבער קריצט ער אויס אויף אַ בוים פֿיר שורות :
„ניט פֿאַר דיר דער יום־טובֿ⁵¹/ניט פֿאַר דיר די פֿענער/ביסט דאָך אַ
מצבֿה⁵²/ניט צוגעקלעפט צום באָדן...“ („אויסקרייז אויף אַ בוים“, די
פֿעסטונג).

און אויב דאָס אַלץ קלינגט ווי אויסגעזויגן⁵³ פֿון וואָרצל⁵⁴, לוינט
אַ קוק געבן אין סוצקעווערס גרינעם אָקוואַריום : דאָרט שווימט
דאָס קעסטלע פֿון פֿימסנהאַלץ מיט זיין סוד⁵⁵ – אַ שאַרבן פֿון אַן
אומגעקומענעם, וואָס ווערט דעם שרייבערס צווילינג־פנים („דאָס
קעסטלע פֿון פֿימסנהאַלץ“).

סוף באַגעגעניש : אַ ווידמונג אין צווילינג־ברודער (אַרויסגעגעבן אין
תל־אָבֿיבֿ אין 1986). סוצקעווערס קאַמענטאַר : „מיין בעסט בוך“.
דאָרט „פֿאַראַן אַ וואָלד וווּ גליווערעם⁵⁶ פֿאַרפֿירן“. דאָרט „קענסט
הערן, ווי סע זויגט אין ערד אַ זאַמען/דאָס ווידערקול⁵⁷ פֿון שטילעניש
אין תהומען⁵⁸/דאָס אומבאַקאַנטע זוכט אין דיר אַ נאָמען.//געבענטשט
זאָל זיין דאָס אומבאַקאַנטע. אַמֿן⁵⁹“.

33. EMES vérité/truth 34. she'METSL une petite parcelle/a partice
35. kHEYLEK part/share 36. YETSIRE Création 37. uniquement/
purely 38. KOYEKh force 39. BITOKhN foi/faith 40. essentiel/es-
sential 41. se révèle/is revealed 42. TOMID tout le temps/always
43. PE'NEMER visages/faces, sing. פנים PONEM 44. SHURE ligne (de
texte)/line (of text) 45. sof fin/end 46. perdue/remains 47. ME-
HU's essence, nature 48. fils de l'avenir/sons of future 49. forte-
resse/fortress 50. KHOYDEsh mois/month 51. YONTEV fête/ho-
liday 52. MATSEYVE pierre tombale/gravestone 53. tété/sucked
out 54. allusion à/to פֿינגער אין צווינגען/פֿינגער, brodé/invented
55. SOD secret 56. lucioles/glow worms 57. vi'DERKOL écho
58. THOMEN abîmes/abysses 59. OME(Y)N amen.

דעם אמת³³ וואָס באַהאַלט זיך אין דער שאַפֿונג. ער זעט דעם ווונדער
פֿון שאַפֿונג אין דער נאַטור און זוכט דורך שעפֿערישקייט צו כאַפֿן
אַ שמאַצל³⁴ פֿון דעם אמת. ער גלייבט אַז ער קען האָבן אַ חלק³⁵ אין
דעם ווונדער פֿון דער יצירה³⁶, ווייל ער אַליין איז אַ חלק פֿון איר.
זייענדיק אַ מענטש – נישט גאַלע³⁷ בוים – איז ער געבענטשט מיטן
פוח³⁸ פֿון וואָרט. סוצקעווער האָט בטחון³⁹ אין וואָרט. זיין זוכעניש
איז אַ זוכעניש דורך ווערטער. זיין פוח : שליפֿן ווערטער – זיין
האַפֿענונג : דערגיין צו אַ לעצטן שליף, דורך וועלכן ער זאָל קענען
אַנכאַפֿן דעם אמת. אַברהם סוצקעווער וויל זיך דערשליפֿן צום יאָדער
פֿון דער יצירה : צום לעצטן וואָרט.

פֿון וואָס קען זיין געמאַכט דאָס לעצטע וואָרט אויב נישט פֿון
פֿימסנהאַלץ ?

אָבער וואָס מער דער פּאָעט שטרעבט צום קערן⁴⁰, אַלץ מער
אַנטפלעקט⁴¹ זיך די בראשיתדיקייט פֿון יאָדער : תמיד⁴² וואָקסט אַרויס
עפעס פֿריש און קיין דערגיין איז נישטאַ.

דאָ באַווייזן זיך די צוויי פֿנימער⁴³ פֿונעם גרויסן פּאָעט : יעדעס ליד
ווערט געבוירן פֿון פּאָעטישן גלויבן – אָבער מיט יעדער לעצטער
שורה⁴⁴ שטאַרבט דער פּאָעט, ווייל ער האָט נישט געפֿונען. שוין אין
אַנהייב וועג פֿילט דאָס סוצקעווער און ענדיקט זיין וואָלדיקס אָט ווי :
„ווער זאָגט עס, אייביק וועל איך לעבן ? גיכער – אייביק שטאַרבן“.
און אין מיטן וועג, סוף⁴⁵ 50ער יאָרן, פֿרעגט ער אַ בוים : „געדייעט⁴⁶
נאָך אין דיר אַ גרינער ניגון ?“ און לאָזט יענעם ענטפֿערן : „כ'בין ווי
דו.//געשפּאַלטן, און באַדעקט מיט אַש די בלעטער. [...] אַ נייער בוים
פֿון מיר וועט בליען שפּעטער“.

דער מהות⁴⁷ פֿון סוצקעווערס וואָלדיקן טאַפֿל־פנים איז פֿימסנהאַלץ :
שטאַרקער ווי מבול – אָבער אויך טרעגער פֿון סוף. אין סעפטעמבער

דער יידישער טעם־טעם

אַ פֿעריאָדש בעטל פֿאַר ייִדיש־לערנערס

דער ייִדישער טעם־טעם איז אַ פּובליקאַציע
פֿון דעם פֿאַריזער ייִדיש־צענטער –
מעדעם־ביבליאָטעק

אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט
אַנע, יצחק, מאָרי, מאָרינע, מרים,
נאַטאַליאַ, עוולין, רובי.

YIDISHER TAMTAM
Maison de la culture yiddish
Bibliothèque Medem
18 passage Saint-Pierre Amelot
75011 Paris
Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47
tamtam@yiddishweb.com

מע קען אויך לייענען דעם ייִדישן טעם־טעם
אויפֿן אינטערנעץ : www.yiddishweb.com
פֿרייז : 2,50 אַייראָס Prix : 2,50 euros

דאָס קאַמפּאַקט לאָזט אונדז דערקענען די פֿילזייטיקייט³⁷ פֿון קיינס רעציטאַטאָרישן
טאַלאַנט : מע פֿילט שאַרף די טראַגישקייט פֿון די לידער פֿון משה שולשטיין און יעקב³⁸
גלאַטשטיין, די ליכטיקייט פֿון אַברהם³⁹ סוצקעווערס יונגע לידער, דעם מיסטישן ליריזם פֿון
אַהרן צייטלין, די סענסואַליטעט פֿון אַנע מאַרגאַלינס און דוד⁴⁰ האַפֿשטיינס פּאָעזיע. מע וואָלט
געקענט זאָגן נאָך אַ סך, נאָר בעסער איז צו הערן דאָס קאַמפּאַקטל – וועט מען שוין אַליין
פֿאַרשטיין ! ס'איז שווער צו רעדן וועגן שיינע לידער אָדער רעציטאַציע אַזוי, אַז „מע זאָל ניט
זען קיין סימן⁴¹“ פֿון די פֿינגער“, ווי עס זאָגט זיך אין סוצקעווערס ליד „פּאָעזיע“, וואָס מע קען
עס אויך הערן אויף יעוועני קיינס דיסק :

„אַ טונקל פֿיאַלעטע פֿלויס⁴²
די לעצטע אויפֿן בוים

דין־הייטלדיק⁴³ און צאַרט⁴⁴ ווי אַ שוואַרצאַפֿל⁴⁵
וואָס האָט בײַ נאַכט אין טוי⁴⁶ געלאָשן
ליבע, זעונג⁴⁷, צאַפֿל⁴⁸,

און מיטן מאַרגן־שטערן איז דער טוי
געוואָרן גרינגער –

דאָס איז פּאָעזיע. ריר זי אָן אַזוי
מען זאָל ניט זען קיין סימן פֿון די פֿינגער“.

37. diversité/versatility 38. YANKEV 39. AVROM 40. DOVID 41. SIMEN trace/mark
42. prune/plum 43. d'une peau fine/thin-skinned 44. délicat/delicate
45. pupille (œil)/pupil (eye) 46. rosée/dew 47. vision 48. palpitation.